

‘אמר להו רב ששת: פוקן ואמרו ליה לרבי יצחק כבר תרגמא רב הונא לשמעתיך בבבל, דאמר רב הונא עושין מחיצה למת בשביל חי...’ — נראה לפרש: כבר תרגמה רב הונא דבריך לענין עשיית מחיצה בלבד, אבל לטלטל מותר אפילו לצורך דבר שאינו ניטל. (רא"מ הורביץ. וכן פסק הר"ף ועוד, שכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל, דלא כרבי יצחק).

‘חם להם מלמעלה מביאים מחצלת ופורסין עליהן...’ — מבואר שמותר לאדם לפרוס בגד מעליו להגנה מפני החמה, כאשר הוא מחזיקו בידו. ואף על פי שהוא מתוח ומיועד לסכך — הואיל ואינו מניחו אלא אוחזו בידו — מותר. (עפ"י חזון איש נב,ב; תהלה לדוד — מובא בשמירת שבת כהלכתה טז הערה נג. וע"ע שו"ת אבני נור או"ח רכב).

ולפי זה מותר כמו כן לפרוס טלית ולהחזיקה בידים להגנה מפני הגשם. (וכגון בשעת קריאת התורה במקום שאינו מקורה, כגון בכותל המערבי). וכל שכן לפרוס טלית מעל חתן תורה מותר. (עפ"י ש"כ כד הערה כא. והביא מהגרשו"א שאינו דומה למטריה שאסורה בשבת — כי המטריה מהוה אהל גם ללא אחיזת האדם, ואחיזתו אינה מיועדת אלא לנשיאה, אבל כאן האחיזה בעצמה היא מהוה את האהל. עוד הביא שם שהקצות-השלחן הקשה על טעם זה, וכתב נימוק אחר לפריסת טלית מעל חתן תורה, שאינו נעשה להגנה אלא לכבוד. וכתב שם שלפי דבריו יהא אסור לפרוס טלית לצורך סיכוך, אפילו מחזיק בידיו. אך לכאורה זה נסתר מסוגיתנו. ול"מ לומר שרק לצורך המת התירו כאן לעשות כן).

‘היכא דאיכא ככר או תינוק כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי דלית ליה’ — אבל המטה עצמה אינה מתירה את טלטול המת, לפי שהמטה טפלה ובטלה למת. (רש"ש, ע"ש ובגליון הש"ס). או בדרך זו: לא התירו אלא כאשר המוקצה נעשה בסיס לדבר המותר, שהרי יכול להסיר את ההיתר ואינו מסירו, הלכך נראה כאילו המוקצה טפילה לככר, ועיקר הטלטול לצורך הככר, וזה עדיף ממצב הפוך, שדבר המותר נעשה בסיס למוקצה. (ע' חזון איש מז,כג). ודוקא ככר או תינוק אבל שאר כלים לא, שמא יאמרו שהם נקברים עמו, [שכן היו רגילים, לקבור כלי תשמישיו עמו, שלא יהנה אדם מהם], והרי הם אסורים בהנאה ובטלטול כמת עצמו כמבואר בסנהדרין (מה: תור"ד).

‘טלטול מן הצד’ — בבאר שיטות הראשונים והפוסקים בטלטול מוקצה מן הצד, ובטלטול בגופו שלא בידיו (ראה בסיכומים שבסוף הספר) — ע' משנ"ב שח סקי"; חזון איש מז,יב; מנחת שלמה יד,ב; שבט הלוי ח"ח מט נ.

דף מד

הערות ובאורים בפשט

‘זהתניא מותר השמן שבנר ושבקערה אסור ורבי שמעון מתיר? — התם קערה דומיא דנר הכא קערה דומיא דכוס’ — מבואר כאן שכמו לענין הכלי עצמו, כך גם לענין מותר השמן יש חילוק בין כלי קטן לגדול. ואף על פי שגם בנר קטן יתכן ולא תכבה האש עד שיכלה השמן, מכל מקום כיון שנותן דעתו אימתו יכבה, בגלל הנר עצמו, גם לשמן נותן דעתו, אבל בכלים גדולים שהוא מקצה דעתו מהם לגמרי, גם השמן מוקצה. (רמב"ן; רשב"א ועוד).

נראה לפרש שבנרות ופתילות שלהם, במקרים רבים, ואולי כמעט תמיד, ניתוח מעט שמן בנר, כי לקראת כיבויו שוב אין הפתילה שואבת היטב, ונשאר שמן בקצה הנר וכדו', וכיון שהוא יושב ומצפה מתי תכבה נרו (כמו שאמרו להלן מו: ובביצה ל:), הרי ממילא דעתו על השמן. אבל בכלים גדולים העשויים לידלק למשך כל השבת, ודאי מקצה דעתו מן השמן.

רבי אליעזר ברבי שמעון אומר: מסתפק מן הנר הכבה' — פרש"י (כבאור המהרש"א ועוד): שכבה והולך, ואף על פי שעדיין לא כבה לגמרי — מותר, (שכבר אין בנטילתו משום מכבה. וע"ע אבני נזר או"ח תצו, יב). והריטב"א חולק וסובר שאין התר אלא לאחר שכבה, ולא נחלק רבי אליעזר על אביו בדבר זה אלא בשמן המטפטף בלבד. [יש שהעירו על פרש"י, לו יהא שאין כאן איסור משום מכבה, אך הלא השמן נעשה בסיס לדבר האסור, השלהבת (ראש יוסף)].

ויש שכתבו ששמן שבנר אינו נאסר משום 'בסיס', אם משום שאין בסיס באכלים (ע' רמ"א שיא, ח בשם הכלבו. ואם כי המגן-אברהם והגר"א פרשוהו באופן אחר, האור-שמה (שבת כה, טו) נקט דברים כפשוטו. וכן כתב המרכבת-המשנה בדעת הרמב"ם. ומה שאמרו להלן מו. 'הנח לנר שמן ופתילה...') — 'שמן' לאו דוקא, ע"ש 'ראש יוסף' (שם), אם משום שרק השמן שתחת השלהבת ממש נעשה לה בסיס, ולא כל השמן שבנר, כי אינו גוף אחד. ע' בכל זה ועוד, ב'בית ישי' יד].

'דאילו אבוה סבר כבה אין לא כבה לא ואיהו סבר אע"ג דלא כבה' — אף על פי שרבי שמעון לית ליה מוקצה, מכל מקום אוסר את השמן המטפטף כל עוד הנר דולק, לפי שמקצה את השמן שבנר ומדחהו בידיים ואין דעתו על השמן והנר עד שיכבה, הלכך גם השמן הנוסף הוקצה עד הכיבוי. ואף על פי שהוא מניח כלי תחתיו לקבלת השמן, מכל מקום אין בדעתו שיטפטף כל כך עד שיעשה בו צרכו, אלא מניח כלי שבביל טפטוף טפה אחת או שתים שלא יטנפו המפה. (עפ"י תור"ד ועוד). (יש להסתפק בטעמו של רבי אלעזר, האם משום שסובר שדעתו של אדם גם על השמן המטפטף, (משמע בתוס' (מב סע"ב) שהיה זה דבר הרגיל, שהשמן נוטף מן הנר), או שמא רבי אלעזר לית ליה מוקצה כלל. ולפי זה יהא מותר לשיטתו אף בכוס וקערה ועששית. וכן יש לדייק קצת מסידור הדברים בברייתא, ש'אבל כוס וקערה...') לא הובא לאחר דברי רבי אלעזר להשמיענו רבותא שאפילו לדבריו מותר, אלא רק לאחר דברי רבי שמעון. ולפי זה אולי אף בגרורות וצימוקים וכדו' רבי אלעזר מתיר. ואולם בתוס' להלן (מה. סד"ה אלא) קצת משמע שאין מי שחולק בגרורות וצימוקים. וצ"ב).

(ע"ב) 'מוכני שלה...' — התוס' דנו בשאלה אם שידה זו עשויה למרכב אנשים עליה, כי אז טמאה מדרס, ואינה טהורה הגם שהיא באה במידה. ואולם במקום אחר צדדו לומר שכלי שאינו עשוי אלא להעברה ממקום למקום, אינו טמא מדרס. (ולזה הסכים הריטב"א כאן). וראה עוד בענין זה ובנידון כלי רכב שבזמננו, האם מיטמאים משום 'מדרס' — במובא במנחות לא.

'ההיא רבי שמעון היא דלית ליה מוקצה' — ואם תאמר והלא מודה רבי שמעון בכוס ובקערה ובעששית, לפי שאדם מקצה דעתו מהם? ויש לומר: גם כאן כמו בנר קטן, דעתו עליה ומצפה אימתי יפלו או יינטלו המעות מעליה. (חדושי הרשב"א)

סיכומי שיטות

'תנו רבנן, מטלטלין נר חדש...' — בסוגיא מבוארים כמה מיני 'מוקצה', והנה עיקרי החילוקים והשיטות: נר (= כלי) חדש שלא השתמשו בו מעולם אינו 'מוקצה', (לפי שיש בו אפשרות לשימושים נוספים מלבד הדלקה. עפ"י תוס'). ומותר לטלטלו כדי שלא ייגנב ולא ייפסד, כדין כלי שמלאכתו להיתר, לפי שלא נשתמשו בו מעולם. אליהו רבה, מובא בבאור הלכה סו"י רעט).

נר חרס שהדליקוהו פעם אחת, נעשה מאוס לשימושים אחרים, והריהו 'מוקצה מחמת מיאוס' ואסור לרבי יהודה, ומותר לרבי מאיר ורבי שמעון. אבל נר של מתכת אינו מוקצה מחמת מיאוס ומותר לטלטלו אף לרבי יהודה. (ודוקא לצורך גופו או מקומו, כדין 'כלי שמלאכתו לאיסור'). [ומבואר בתוס' שאם ייחזרו להדלקה בלבד או שאינו ראוי לשאר שימושים, אסור לרבי יהודה בטלטול כשאר 'מוקצה' וכדין חצוצרות לעיל לו].

נר שהודלק לשבת זו — כל עוד הגר דולק, אסור הוא בטלטול לכל הדעות, משום שהוא 'בסיס לדבר האסור', השלהבת (מו:).

לאחר שכבה הגר — לרבי יהודה ורבי מאיר אסור לטלטל הגר משום 'מוקצה מחמת איסור' שהרי בין השמשות היה אסור לטלטלו. והוא הדין לשמן הנוטף מן הגר בשבת, הריהו מוקצה מאותו הטעם, שהרי היה אסור להסתפק מן השמן כשהיה נתון בנר בין השמשות. ואולם לדעת רבי שמעון אין איסור לא בטלטול הגר ולא בשמן שנטף ממנו. [אבל כאשר הגר דלוק, מודה רבי שמעון שאסור השמן בהנאה (ובטלטול. עפ"י רעק"א ותוס' מג. וע' מהרש"א לעיל מב:)] משום 'מוקצה מחמת מצוה'. ורבי אלעזר בנו חולק ומתיר ליהנות מן השמן הנוטף, אפילו הגר עדיין דלוק.

אך אם הדליק כלי המכיל שמן רב, הואיל ואין האדם מצפה לו שייכבה אלא הקצהו להדלקה למשך כל היום — גם לרבי שמעון אסור בטלטול לאחר שכבה. (וכיוצא בזה מודה רבי שמעון בדברים שאינו מצפה להם שיהיו ראויים לו בשבת, כגון עצי סוכה של מצוה (בביצה ל) ובכור שאין מומו ניכר מערב יום טוב, כדלהלן מו:). כדין הגר והשמן המטפטף, כן דין מותר השמן שבנר — לרבי יהודה אסור ולרבי שמעון מותר.

עוד מבואר בסוגיא, שהמייחד מטה להנחת מעות (בלבד, ומקצה אותה משאר שימושים. ראשונים) — אם הניח עליה מעות פעם אחת, הריהו אסורה בטלטול, ואפילו לצורך גופה או מקומה (תוס'). ואם לא הניח עליה מעות — מותרת.

[ודוקא לענין דין 'מוקצה' אין די ביחוד ללא מעשה בפועל, אבל לענין 'כלי שמלאכתו לאיסור' שאין בו (כמעט) כל שימוש של היתר בגופו — אסור אפילו ללא מעשה, וכגון חצוצרות. עתוס' כאן; פרי מגדים שח בא"א ה:.

ולכאורה נראה שפמוטים (וחנוכיות) שלנו, כמוהם כחצוצרות, ואסורים בטלטול שלא לצורך גופו ומקומו אפילו לא נשתמשו בהם מעולם. וכן יש לדון בהם משום מוקצה מחמת חסרון כיס. אכן חלוקות הדעות בין הפוסקים האחרונים בדבר — יש סוברים שהם ככלי שמלאכתו להתר (ע' באור הלכה סו"י רעט; שבט הלוי ח"ג לב), ויש האוסרים לגמרי משום שאינם ראויים למלאכת התר, או

מטעם מוקצה מחמת חסרון כיס (עפ"י ערוך השלחן שח, סג; חזו"א. וע"ע שמירת שבת כהלכתה פרק כח הערה פ). ויש הסוברים שהם ככלי שמלאכתו לאיסור ומותרים רק לצורך גופם או מקומם. (אגרות משה או"ח ח"ה כב, כח. וע"ע: דברי חכמים — 301).

לדעת הרי"ף (רמב"ן ריטב"א ועוד), דין זה אמור רק לרבי יהודה, אבל לרבי שמעון אפילו כשייחד והניח מעות — מותרת בטלטול, שהרי רבי שמעון לית ליה מוקצה. [ומכל מקום אסור לטלטלה אלא לצורך גופה או מקומה, כדין 'כלי שמלאכתו לאיסור'. הגהות אשרי]. ואילו לרבנו תם (עתוס' סד"ה הא; רא"ש) אפשר שגם רבי שמעון מודה בדבר, משום שאדם מקפיד עליה ומייחד לה מקום, והרי זה כ'מוקצה מחמת חסרון כיס' שמודה בו רבי שמעון שאסור.

הניח עליה מעות ללא ייחוד — אם המעות עודן עליה, אסור לטלטלה לכל הדעות. ואם אינן עליה כעת — אם הונחו עליה (לדעת) בשעת בין השמשות — אסור לרבי יהודה ('מוקצה מחמת איסור', ומגו דאתקצאי ביה"ש אתקצאי לכולי יומא) ומותר לרבי שמעון. ואם לא היו עליה בין השמשות — מותר לטלטלה.

כתב הרי"ף ושאר פוסקים: הלכה כרבי שמעון, דלית ליה מוקצה, כגון במטה שייחדה והניח עליה מעות בחול, וכן נר ישן — אינו נאסר מחמת מיאוס. מלבד ב'מוקצה מחמת איסור' שבזה הלכה כרבי יהודה שאסור.

*

רבי שמעון אומר: כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת' — כל הנרות — הנשמות (כמו שנאמר נר ה' נשמת אדם) — מטלטלין מן הגיהנם ומוציאים אותם, מלבד הנר הדולק בשבת, דהיינו מחלל שבת, שנשמתו דולקת בגיהנם בשבת, מדה כנגד מדה. וכמו שאמר רבי שמעון בזהר (תרומה קנ): כי בשבת יוצאים כל הנשמות מגיהנם חוץ ממחללי שבת (כתר שם טוב יז. ועוד).

דף מה

'מניחין נר על גבי דקל בשבת ואין מניחין נר על גבי דקל ביום טוב' — לדעת הרא"ש (נג. - פ"ה ב) נטילת דבר התלוי באילן אינה אסורה משום השתמשות באילן. ולפי זה פרש שהחשש האמור כאן הוא שמא יעלה על האילן כדי ליטול את הנר. (וכן דייק המגן-אברהם (תקיד סקט"ז) מלשון השו"ע. אלא שהקשה על דברי הרא"ש ממקום אחר. והריטב"א (בעירובין ק.) הוכיח מכאן שאסור ליטול כלום מע, ג האילן בשבת. ע' מגדים חדשים כאן שדייק מלשון רש"י 'דשקיל ומנח ליה' שבנטילה לבד אפשר שאין איסור השתמשות. ופירש שהחשש הוא שמא יטול וידליקנו ויתלנו שוב. ולא נהירא, שאם כן בשבת אין שייך חשש זה אף לרבי שמעון, ומהו שהקשו 'מה לי שבת מה לי יו"ט'. אך אפשר שיטול ויחזיר ללא הדלקה. אכן דעת הרא"ש עצמו שאין חילוק בין נטילה להנחה, כמו שהעיר במגדים חדשים ע"ד הפרי-מגדים (שלו) שיצא לחלק בכך. ויש להעיר שמדברי רש"י בפסחים (נ): משמע שאין איסור בנטילת דבר מהאילן. ובוזה יתישבו קושיות התוס' שם).